

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА МЛАДЕЖТА 2021 - 2030 Г.

Издадена от Народното събрание

Приложение към Решение за приемане на Национална стратегия за младежта 2021 - 2030 г.

Обн. ДВ. бр.14 от 10 февруари 2023г.

АНГАЖИРАНЕ, ОВЛАСТЯВАНЕ, РАЗВИТИЕ

НАШАТА ВИЗИЯ

Способни, ангажирани и овластени млади хора, готови да развиват своя пълен потенциал и съзнателно да допринасят за развитието на Република България в контекста на европейското семейство и глобалния свят

Съдържание

Списък на използваните съкращения
Въведение
Анализ на състоянието на младежта
Нормативна и институционална рамка на политиката за младежта
Процес на разработване на стратегията
Основни постижения и предизвикателства при изпълнението на Националната стратегия за младежта 2010 - 2020
Анализ на състоянието на младежта при изпълнението на Националната стратегия за младежта 2010 - 2020
Профил на младите хора в страната
Визия за развитието на политиката за младежта 2021 - 2030
Водещи принципи при изпълнение на стратегията
Стратегически приоритети за периода 2021 - 2030
Очаквани резултати от изпълнението на стратегията
Финансиране
Механизъм за наблюдение, оценка и актуализация
Заклучение

Списък на използваните съкращения

АЗ	Агенция по заетостта
ДБТ	Дирекция "Бюро по труда"
ДАЗД	Държавна агенция за закрила на детето
ДПС	Детска педагогическа стая
ЕК	Европейска комисия
ЕС	Европейски съюз
ЗМ	Закон за младежта
КМС	Консултативен младежки съвет
ММС	Министерство на младежта и спорта
МОН	Министерство на образованието и науката
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
НАПОО	Национална агенция за професионално образование и обучение
НКСМ	Национален консултативен съвет за младежта
НСИ	Национален статистически институт
НСМ	Национална стратегия за младежта
НСОРБ	Национално сдружение на общините в Република България
НПО	Неправителствена организация
ОКС	Образователно-квалификационна степен
ПАВ	Психоактивни вещества
ПНУ	Преждевременно напуснали училище
ЦРЧР	Център за развитие на човешките ресурси
ICCS	International Civic and Citizenship Education Study (Международно изследване на гражданското образование)
FRA	European Union Agency for Fundamental Rights
NEETs	Young people not in employment, education and training (Млади хора, които не учат, не работят и не се обучават)
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Организация за икономическо сътрудничество и развитие)
PISA	Programme for International Student Assessment

ВЪВЕДЕНИЕ

Младите хора се сблъскват с все повече и различни предизвикателства, свързани с развитието на съвременните общества и съвременния свят. Въпреки това те не са само пасивни участници в тези световни процеси. Младите хора предизвикват статуквото. Те са лидери, иноватори и създатели на решения на местно, национално и глобално ниво. Техните визия, качества и умения са незаменими за изграждането на по-устойчиви, справедливи и модерни общности. Активното участие на младите хора в икономическия, социалния и политическия живот на една страна е от ключово значение както за тяхното благополучие, така и за просперитета на страната.

Поради тази причина младежките политики в България очертават системен и холистичен подход за създаване на благоприятни условия за младите българи да бъдат пълноценни членове на обществото и двигатели на позитивна промяна. Този подход се реализира чрез Националната стратегия за младежта, която със своя 10-годишен хоризонт задава основната посока и стратегическите приоритети в сектора съгласно чл. 4, ал. 4 от Закона за младежта.

Националната стратегия за младежта 2021 - 2030 г. разглежда младите българи като **"Способни, ангажирани и овластени млади хора, готови да развиват своя пълен потенциал и съзнателно да допринасят за развитието на Република България в контекста на европейското семейство и глобалния свят."**

За постигането на тази визия стратегията се фокусира върху следните стратегически приоритети:

- Приоритет 1: Насърчаване на неформалното обучение;
- Приоритет 2: Насърчаване на заетостта и подкрепата за млади хора, които не учат, не работят и не се обучават (NEETs);
- Приоритет 3: Насърчаване на ангажираността, участието и овластяването на младите хора;
- Приоритет 4: Развитие и утвърждаване на младежката работа в национален мащаб;
- Приоритет 5: Свързаност, толерантност и европейска принадлежност;
- Приоритет 6: Насърчаване на здравословен и природоопазващ начин на живот;
- Приоритет 7: Насърчаване на културата и творчеството сред младите.

Визията, приоритетните области, стратегическите и оперативните цели в НСМ 2021 - 2030 г. са формулирани на базата на проведени дискусии и тематични срещи с млади хора от различни области на страната чрез анкетни допитвания до младежки организации и други дейности за получаване на обратна връзка.

В партньорство с общинските и/или областните администрации бяха проведени общо 13 консултации с младежи и младежки организации в различни градове на страната, в които взеха участие множество български младежи на възраст 15 - 29 години.

Целта на консултативния процес бе да се проследят нагласите на младите хора, да се идентифицират предизвикателствата, ключовите области и приоритетни теми, да се обсъдят промените, които младите очакват в резултат от изпълнението на стратегията. В дебатите, провеждани паралелно с разработването на рамката на стратегията, се включиха наред с младите хора и представители на заинтересованите страни, местните и регионалните власти.

С оглед на многосекторния подход на младежките политики и необходимостта от консултиране по конкретните тематични области с експерти по ресори ММС сформира Междуведомствена работна група с представители на всички министерства за разработването на оперативни цели и мерки за изпълнение на Националната стратегия за младежта 2021 - 2030 г.

Разпознавайки ключовата роля на местната власт за успешното изпълнение на

Националната стратегия за младежта, проектът на документ е обсъден и с представители на Националното сдружение на общините в Република България. Проектът на мерки, които да бъдат включени в новата Национална стратегия за младежта, е обсъден в рамките на Националния консултативен съвет за младежта и Обществения съвет по въпросите на младежта към министъра на младежта и спорта.

Финансирането на Националната стратегия за младежта се осъществява приоритетно посредством националните и общинските програми за младежта в рамките на определените бюджети на отговорните първостепенни разпоредители с бюджет за съответната година. Средства могат да бъдат осигурени и чрез проектно финансиране от действащи програми на Европейския съюз, Съвета на Европа и други източници. Финансирането за мерки, попадащи в обхвата на други ведомства, се осигурява в рамките на средствата, планирани по бюджетите на съответните отговорни институции чрез държавния бюджет.

АНАЛИЗ НА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ПОЛИТИКАТА ЗА МЛАДЕЖТА

Нормативна и институционална рамка на политиката за младежта

От 2012 г. държавната политика за младежта се изпълнява в съответствие със Закона за младежта и е дефинирана като "целенасочена и последователна дейност на държавата, общините, младежките организации и обществото, която има за цел създаване на благоприятни условия за пълноценно личностно развитие на младежите и участието им в обществения и икономическия живот, както и приобщаването им в управлението на местно, областно и национално ниво чрез дейности, насърчаващи развитието на младежите в страната".

Законът за младежта (ЗМ) определя основните принципи, мерки, управление и финансиране на дейностите, осъществявани в изпълнение на държавната политика за младежта.

Държавната политика за младежта се провежда от Министерския съвет чрез министъра на младежта и спорта и в съответствие с Националната стратегия за младежта, която съгласно чл. 4 от ЗМ обхваща 10-годишен период. Първата Национална стратегия обхваща периода 2010 - 2020 г.

Министерството на младежта и спорта разработва и национални програми за младежта, чиято цел е да адресират специфични младежки проблеми.

Кметовете на общини изготвят ежегодно общински годишни планове за младежта, а общинските планове за младежта се предоставят на областните управители, които изготвят областни планове за младежта.

Планирането и изпълнението на младежките политики изисква взаимодействие и синхрон между различните институции. Органът, чрез който се осъществява този процес, е Националният консултативен съвет за младежта (НКСМ), чиито статут, състав и задачи са регламентирани в ЗМ.

Към министъра на младежта и спорта действа и Обществен съвет по въпросите на младежта - консултативно звено, което формира позиции, становища и инициативи за решаване на проблеми от специалната компетентност на министъра на младежта и спорта.

Мониторингът и отчитането на мерките и програмите в изпълнение на младежките политики се осъществяват чрез годишните отчети на плановете за изпълнение на НСМ, изготвени съгласно чл. 6 от ЗМ, и докладите за младежта, изготвени съгласно изискването на чл. 5 от ЗМ.

Процес на разработване на стратегията

Настоящата стратегия се основава на рамковия стратегически документ от най-висок

порядък в йерархията на националните програмни документи, Националната програма за развитие БЪЛГАРИЯ 2030, определящ визията и общите цели на политиките за развитие във всички сектори на държавното управление, включително техните териториални измерения. Реферира се основно към приоритетните области: Образование и умения, Интелигентна индустрия, Цифрова свързаност, Местно развитие, Социално включване, Здраве и спорт, Културно многообразие и достъп до култура.

Взета е предвид и препоръката на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) за създаване на по-добри възможности за младите хора, която определя набор от принципи за подобряване на мерките и резултатите за младежта във всички релевантни области, включително умения и компетенции, резултати на пазара на труда и социално включване и благосъстояние на младите хора; и за укрепване на доверието на младите хора в правителството и обществените институции, справяне с неравенствата, свързани с възрастта, чрез насърчаване на тяхното участие и представителство в обществения и политическия живот и укрепване на административния и техническия капацитет.

Националната стратегия за младежта е базирана и на Стратегията на Европейския съюз за младежта за периода 2019 - 2027 г., чиито цели са:

- да даде възможност на младите хора да бъдат архитекти на собствения си живот, да подпомага тяхното личностно развитие и постигане на автономност, да им позволи да изградят своята устойчивост и да ги подсигури с умения за живота, за да се справят с променящия се свят;
- да насърчи младите хора и да им предостави необходимите средства да бъдат активни граждани, носители на солидарност и положителна промяна, вдъхновявани от ценностите на ЕС и европейската идентичност;
- да подобри решенията в областта на политиката и начина, по който те въздействат върху младите хора във всички сектори, по-специално заетостта, образованието, здравеопазването и социалното приобщаване;
- да допринесе за изкореняването на бедността сред младежите и всички форми на дискриминация, както и да насърчи социалното приобщаване на младите хора.

Европейските младежки цели за периода 2019 - 2027 г., включени в Стратегията на Европейския съюз за младежта, също са взети под внимание, като те са следните:

Цел 1: Свързване на ЕС с младежта;

Цел 2: Равенство;

Цел 3: Приобщаващи общества;

Цел 4: Информация и конструктивен диалог;

Цел 5: Психично здраве и благоденствие;

Цел 6: Подпомагане развитието на младите хора от малките населени места;

Цел 7: Качествена работа за всички;

Цел 8: Качествено обучение;

Цел 9: Пространство и участие за всеки;

Цел 10: Устойчива и зелена Европа;

Цел 11: Младежки и европейски програми.

Други основополагащи документи за младежката политика са Целите на ООН за устойчиво развитие, Програмата на ООН за развитие до 2030 г. и Стратегията за младежта на ООН "Младеж 2030: Работа с и за младите хора". Като приоритети в Стратегията за младежта на ООН в сила от 24 септември 2018 г. са изведени:

- ангажирането, участието и застъпничеството чрез засилване на младежките гласове за разпространението на мирен, справедлив и устойчив свят;
- информираност и подкрепа чрез гарантиране на по-добър достъп на младите хора до качествено образование и здравни услуги;
- икономическо овластяване чрез достойна работа, подкрепа на по-добрия достъп на

младите хора до достойна и продуктивна трудова заетост;

- гарантиране на основните права чрез защита и насърчаване на правата на младите хора и подкрепа на тяхната гражданска и политическа ангажираност;
- мир и изграждане на устойчивост чрез подкрепа на младите хора като катализатори на мир, сигурност и хуманитарни дейности.

Стратегията на Съвета на Европа до 2030 г. за младежта също е взета под внимание със съответните приоритети:

- обновяване на плуралистичната демокрация;
- достъп на младите хора до права;
- съвместен живот в мирни и приобщаващи общества;
- младежка работа.

При описването на настоящото състояние (контекста) на всяка една от дефинираните приоритетни области на политиките за младежта са използвани множество изследвания, обхващащи различни аспекти от живота на младите хора, проведени с различни възрастови групи и в различни периоди.

При разработването на настоящия документ са проучени редица стратегически документи, анализи, доклади, национално представителни и международни изследвания, анкетни проучвания от неправителствения сектор и експертни мнения по въпросите на младежта и младите хора. Сред тях са: Годишните доклади за младежта (2010 - 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018 и 2019); Националното социологическо проучване "Гласовете на децата (9 - 17 г.)", проведено по задание на УНИЦЕФ България през 2017 г.; Националното социологическо изследване "Българската младеж", реализирано през 2018 г.; Експертен доклад "Младежката политика в България. Предизвикателства и перспективи" от 2020 г. и др.

Задълбочен анализ на съществуващия механизъм за планиране, мониторинг и отчитане на мерките и програмите в изпълнение на младежките политики е изготвен в рамките на проект "Национална система за планиране, мониторинг и отчет на изпълнението на младежките политики", изпълняван от Министерството на младежта и спорта и финансиран от Европейския социален фонд чрез Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси" 2014 - 2020. Съответните препоръки за усъвършенстване на координацията и оперативна съвместимост между институциите при планирането, мониторинга и отчитането на мерките и програмите при изпълнението на младежки политики са взети под внимание при изготвяне на стратегията.

Процесът на разработване на Националната стратегия до 2030 г. се базира и на изготвени оценки на въздействието, както следва: Оценка на въздействието на Националната стратегия за младежта, извършена през 2018 г. по поръчка на ММС; Междинна оценка на въздействието на Националната стратегия и плана за действие към нея от 2015 г. (по проект "Информираност, координация и партньорство за провеждане на младежката политика в България", финансиран по Оперативна програма "Административен капацитет", съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд) и последваща оценка на въздействието на Закона за младежта от 2020 г. (по проект "Изграждане на капацитет за извършване на оценка на въздействието в държавната администрация", изпълняван от администрацията на Министерския съвет по Оперативна програма "Добро управление", съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд).

Основни постижения и предизвикателства при изпълнението на Националната стратегия за младежта 2010 - 2020 г.

Докладът към методологията и системата за планиране, мониторинг и отчитане на мерките и програмите при изпълнението на младежките политики идентифицира набор от постижения и предизвикателства, които служат за основа при изработването на НСМ 2021 - 2030 г.

Основни постижения

□> Законът за младежта (ЗМ) дава стабилна нормативна основа за прилагане на младежките политики и задава рамката за тяхното планиране и отчитане посредством изискваните в него документи.

□> Подготовката за следващия период се базира на придобития опит, идентифицирани проблеми и предизвикателства и цели реални подобрения в механизмите за планиране, прилагане и отчитане на резултатите.

➤ Наличен е опит по отношение на общата съгласуваност на документите на младежката политика с препоръчания подход в стратегията за младежта на Европейския съюз.

□> Създадена е необходимата документална основа за прилагането на многосекторен подход към решаване на младежките проблеми и се очаква това състояние да се възпроизведе и в следващия период на планиране.

□> Утвърдена е последователна практика за регулярно разработване на планове и доклади за прилагането на НСМ.

□> Регламентирани и създадени са структури за междуинституционална координация и за въвличане на заинтересованите страни, което създава база за бъдещо подобряване на тези механизми.

Основни предизвикателства

□> Необходимост от подобряване на съществуващите форми за междуинституционална координация - роля, подотчетност и въвеждане на нови.

□> Необходимост от повишаване на административния капацитет за планиране, мониторинг и отчитане на младежките политики.

□> Необходимост от структуриране и регламентиране на информационните потоци, национална база данни и приноса към нея.

□> Осигуряване на възможност младите хора да участват в оформянето на политиките чрез разширяване на процеса на въвличане на заинтересованите страни при планиране и изпълнение на НСМ.

□> Националната стратегия за младежта 2010 - 2020 г. има твърде амбициозни или прекалено много цели.

□> Голям брой документи и неяснота за смисъла на всеки документ.

□> Липса на посочени механизми и методи за мониторинг и отчитане.

□> Липса на централизирано отразяване на общинските и областните планове за младежта и напредъка по тях в база данни.

Анализ на състоянието на младежта при изпълнението на Националната стратегия за младежта 2010 - 2020 г.

С оглед проследяване на измененията в социално-икономическото положение на младите хора ежегодно се разработва и приема от Народното събрание Годишен доклад за младежта съгласно чл. 5 от ЗМ. Годишните доклади представят обобщена информация за реализирани политики, мерки и дейности, насочени към младите хора в страната, реализирани от отговорните институции в изпълнение на целите на държавната политика за младежта. Докладите съдържат и анализ на

състоянието на българските младежи в различните аспекти и приоритети, залегнали в Националната стратегия за младежта. За изготвяне на пълен анализ и картина на състоянието на младите хора, както и за съпоставяне ефекта и проследяване полезността на реализираните политики и програми на национално ниво и степента на постигане на търсените цели, ежегодно се реализира национално представително проучване сред младите хора в страната на тема "Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора". Проучването е сред целева група 15 - 29 г. с участието на 1400 респондента.

Въз основа на анализа на основните изводи от годишните доклади за младежта от последните 10 години (2010 - 2020) могат да бъдат направени заключения по отношение на младежта в контекста на приоритетите на Националната стратегия за младежта 2010 - 2020.

Данните за демографските характеристики и тенденции, касаещи младите хора на България, показват, че през 2020 г. броят на младите хора е 985 044 души. Сравнението с 2010 г. сочи, че младежите у нас са намалели с 435 218 души. Статистическите данни на НСИ показват, че подобно на тенденцията в ЕС, групата на 15 - 19-годишните е значително по-малка в сравнение с останалите възрастови категории. Това е тенденция, която ще се запази и се дължи на ниска раждаемостта.

Целевата конвергентна прогноза (Този вариант се определя като реалистичен и е съобразен с нормативните изисквания на Европейския съюз за демографското и социално-икономическото развитие на страните членки.) на НСИ показва, че в периода до 2025 г. броят на младите хора ще намалява, като особено рязко това ще се отрази на възрастовите групи 25 - 29 г.

Сравнителният анализ на данните от състоянието на младежкия статус и участието на младежите в различните сектори на въздействие, рамкирани в Националната стратегия за младежта в периода 2010 - 2020 г., водят до следните изводи:

ПО ПРИОРИТЕТ I - НАСЪРЧАВАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ И КАРИЕРНОТО РАЗВИТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА:

Актуалните годишни данни на НСИ (към 2021 г.) показват, че България все още не успява да постигне националната цел по стратегията "Европа 2020" за намаляване под 10 % на относителния дял на преждевременно напусналите образование и обучение сред лицата на възраст 18 - 24 години до 2020 г. (национална цел - 11 %, Национална програма за развитие: България 2020). Стойностите на показателя в рамките на периода 2010 - 2020 г. се колебаят в диапазон 12,5÷13,9 %, или средно 12,99 %, като най-ниският резултат е отбелязан към 2011 г. (11,8 %). Единствено за Югозападен регион стойността на показателя е чувствително под 11 % (средно 4,88 %), докато за Югоизточен (ЮО) и Северозападен регион (СЗР) средните стойности са около и над 20 % (ЮО - 21,12 %, и СЗР - 18,65 %). В рамките на 2010 - 2012 г. се наблюдава неустойчива тенденция при напусналите училище във възрастовата група от 18 до 24 години - за 2011 г. този показател е 11,8 % и намалява спрямо 2010 г. с 2 % (13,9 %) ¹, докато за 2012 г. се отчита увеличение с 0,7 % (12,5 %).

Делът на преждевременно напусналите училище млади хора в България (12,8 %) остава трайно висок както спрямо средните нива в ЕС - 9,9 %, така и спрямо националната цел към 2020 г. - 11 %, което ни нарежда на четвърто място след Испания - 16 %, Румъния - 15,6 %, и Италия - 13,1 %. Най-нисък е делът на напуснали училище млади хора в Гърция (3,8 %) и Хърватска (2,2 %).

Докато нивото на ранното напускане на училище в големите български градове (5,9 %) е по-ниско от средните нива в гъсто населените градски региони в ЕС (9,8 %), то делът на младите хора, които не успяват да завършат средно образование в селските райони на страната, е непропорционално висок (26,2 %) през 2018 г. Тревожно висок е делът на ранно отпадащите от образователната система ромски деца - по данни на Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA) този дял достига 67 % през 2016 г. ²

Сред най-рисковите фактори за отпадане от училище са икономическите затруднения, скритите разходи за образование, липсата на родителска подкрепа и/или интерес към образованието,

ниските очаквания, свързани с образованието, слабото владение на български език, детският труд, ранните бракове и др. Ниското качество на образованието в отделни училища също може да се разглежда като съществен рисков фактор - много изследвания директно обвързват качеството на училището и ранното напускане на образователната система.

По отношение на друг индикатор, свързан с висшето образование, данните на НСИ (Евростат) към 2019 г. сочат, че делът на населението на възраст 30 - 34 навършени години със завършено висше образование на ниво ЕС 28 е 41,6 %. През периода 2010 - 2012 г. делът на тази част от населението в България бележи спад с около 0,5 % годишно, след което през годините 2013 - 2020 г. като цяло отчита ръст с по около 1 % годишно, колебаейки се през 2017 и 2019 г., когато е отбелязан спад с приблизително същия процент. Към 2020 г. общият дял на населението на възраст 30 - 34 навършени години в България е 33,3 %, увеличавайки се с 5,3 % през десетгодишния период 2010 - 2020 г.

През 2010 г. стратегията за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж "Европа 2020" поставя за цел до 2020 г. делът на младото поколение (на възраст 30 - 34 години) със завършено висше образование да се увеличи от 31 % най-малко до 40 %.³

Националната цел на България е през 2020 г. делът на лицата с висше образование сред населението на възраст 30 - 34 години да бъде най-малко 36 %⁴. В този смисъл може да се направи изводът, че страната ни е близо до изпълнението на тази цел.

По изпълнението на много от дейностите и постигането на голяма част от целите на Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014 - 2020 г. има съществен напредък, но остават за разрешаване и нови предизвикателства. Необходимо е и поставянето на нови цели, съответстващи на актуалните предизвикателства, особено във връзка с ускореното развитие на дигиталните технологии и с интензивната дискусия в глобален мащаб за целите на висшето образование и за ролята на висшите училища в новите условия.

Анализът на постигнатото през последните години и на новите предизвикателства пред системата на висшето образование показва необходимостта от изготвяне и приемане на нова Стратегия за развитие на висшето образование в Република България, която да очертае визията и да осигури устойчиво развитие на системата на висшето образование в Република България за периода 2021 - 2030 г. Визията на стратегическия документ е "Развитие на диференцирана и гъвкава система от висши училища, които функционират като успешни партньори и конкуренти на европейските университети и изпълняват образователна, изследователска и културна мисия в полза на обществото и на отделните индивиди чрез провеждане на фундаментални и приложни научни изследвания и чрез осигуряване на качествено, достъпно и продължаващо през целия живот образование и обучение за успешна личностна, професионална и обществена реализация. Изграждане на академична общност, споделяща общи принципи, ценности и морални норми". С Решение на 44-то Народно събрание от 17 декември 2020 г. е приета Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021 - 2030 г. Стратегията е обнародвана в "Държавен вестник", бр. 2 от 8 януари 2021 г.

Коефициентът на заетост през 2020 г. сред младите хора на възраст 15 - 29 години се задържа около 40 % при средна стойност 39,41 % за ЕС. Сравнителните данни на Евростат относно заетостта на младите хора показват, че заетостта на младите хора в България е с около 10 % по-ниска от тази за Европейския съюз⁵. В началото на разглеждания период - 2010 г., този показател е бил 22,2 за възрастовата граница 15 - 29 г. и 66,8 при младежите от 25 до 29 г. В същия период в рамките на ЕС (27) коефициентът на заетост е средно 72,18 %, като се наблюдава намаление с 0,13 % през 2011 г. и с 0,03 % през 2012 г. спрямо 2010 г.

Информацията от НСИ относно младите хора, които не учат, не работят и не се обучават (NEETs)⁶, показва, че в България техният дял се запазва относително стабилен между 21,8 и 19,3 % до 2015 г. В периода 2017 - 2019 г. се наблюдава стабилен темп на намаляване на дела на NEETs. Впечатление прави фактът, че стойността на този индикатор през 2020 г. бележи леко увеличение,

което най-вероятно се дължи на последиците от пандемията на COVID-19.

Данните за броя на младите предприемачи за 2020 г. не са особено оптимистични. Броят на самонаетите у нас младежи е едва 16,7 хил. души. През периода 2012 - 2013 г. самонаети са съответно 24,3 хил. и 24,4 хил. млади хора. През 2015 г. броят им намалява до 22,9 хил., за да се повиши отново през 2016 г. и 2017 г. съответно до нива от 24,4 хил. и 27,1 хил. младежи. За 2018 г. данните показват драстичен спад в броя на самонаетите млади хора до 20,7 хил. души, запазвайки се на почти същото ниво през 2019 г. - 20,3 хил.⁷ Изводът, който може да се направи, е, че тенденцията през годините се запазва. Можем да кажем, че ниската активност в областта на предприемачеството сред младите хора в България продължава да се дължи преди всичко на липса на достатъчно умения, опит и ресурси за стартиране на собствен бизнес. Много от младите, които имат намерение да се заемат със собствен бизнес, предпочитат преди това да натрупат знания, професионален опит в избраната област, както и да намерят необходимия им стартов капитал.

Данните за професионалното ориентиране и реализацията на младите хора показват, че през 2020 г. близо една трета от българските младежи имат документ за професионална квалификация. Определяща в случая е възрастта, като сред младежите между 25 и 29 г. близо половината декларират, че притежават такъв документ. Естествено, младите хора с висше образование в най-голям дял имат такъв тип документ - 59 %, а младите със средно образование - 35 %.

Висок е обаче дялът на младите хора, които не притежават документ за професионална квалификация - 64 %.

Според социологическите проучвания на тема "Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната", изготвени за нуждите на годишните доклади за младежта по поръчка на ММС, и анализа на данните може да се направи изводът, че неформалното обучение все още е с много ниски нива на пробив сред младите хора. Ниските нива на самоинициативност или търсене на възможности за неформално обучение показват, че трябва да бъдат взети мерки към налагане на разбирането, че неформалното обучение дава много възможности - например, че позволява на хората да се справят с определени здравословни, личностни, когнитивни, емоционални, образователни или социални дефицити и че неформалното обучение чрез алтернативните пътища за учене и обучение повишава собствения капацитет за справяне с реални или потенциални социални рискове в живота.

Едва 26 % от младите хора имат бъдещи планове да се включат в такъв тип образователни курсове. Висок е дялът на младите, които нямат такива планове - 57 %. Отчита се много нисък дял на млади хора, които са участвали в неформално обучение - 8 % са участвали веднъж и 8 % са участвали няколко пъти. Трябва да се отчете и фактът, че една част от младежите свързват допълнителната квалификация с финансови средства, което често е спирачка към по-сериозни стъпки за търсене на информация и включване в подобен тип курсове.

ПО ПРИОРИТЕТ II - ПОДОБРЯВАНЕ НА ДОСТЪПА ДО ИНФОРМАЦИЯ И КАЧЕСТВЕНИ УСЛУГИ:

Високи нива на наличие на информация и нейното лесно достигане показват данните от социологическото проучване на ТРЕНД, извършено по поръчка на ММС, но същевременно се очертават и ниски нива на интерес за търсене на информация от страна на младите хора. Като цяло можем да отбележим незначително ниски дялове сред младежите, които търсят определена информация и не успяват да я намерят, високи дялове на респонденти, които не търсят информация по тестваните индикатори и в по-големи дялове "много лесно" и "по-скоро лесно" намиране на определен тип информация.

Най-нисък дял за липсата на интерес се отчита при културните и спортните мероприятия, а с най-високи нива на липсата на търсене на информация се очертава при информация за социална и професионална интеграция, както и специализирани консултации - над 51 % от младите хора

посочват, че не са търсили информация от такова естество. Много слабо е търсенето на специализирана информация, консултации и услуги сред младите хора. Едва 20,7 % от анкетираните са посочили, че ползват специализирани услуги.

Само една трета от младите хора в страната посочват, че четат книга в момента, докато 68 % не четат. Тревожна е тенденцията на високия дял млади хора, които не четат книги. 42 % твърдят, че не четат книги, а едва 18 % четат над 6 книги през годината, като се забелязва, че по-голям дял от този индикатор имат момичетата.

Практически всеки младеж (98 %) притежава собствен мобилен телефон, а 82 % притежават компютър и достъп до интернет в дома (93 %). Очевидно притежанията на тези вещи и услуги е достатъчно достъпно за масовия български потребител. От демографските разбивки е видно, че сред маргиналните младежки общности, като младите роми или тези, които са неучащи и неработещи (до голяма степен двете групи съвпадат), притежанието на тези вещи и услуги е проблемно. Например само 29 % от младите роми притежават компютър, но мобилният телефон се оказва достъпен за тях - 84 % декларират, че притежават.

ПО ПРИОРИТЕТ III - НАСЪРЧАВАНЕ НА ЗДРАВΟΣЛОВНИЯ НАЧИН НА ЖИВОТ:

Спортът е важна и съществена част от здравето на един човек. Данните в това отношение показват, че е голям дялът на младите хора, които не спортуват - 58 %. Процентът на младежите, които са декларирали, че не са упражнявали спортни дейности през последната година, в началото на периода на действие на стратегията е 45 на сто⁸. Младите на възраст 15 - 19 г. в най-голям дял посочват, че спортуват, за сметка на останалите възрастови групи - 47 %. Приблизително същите са данните от 2010 г., където този процент е 49 на сто.

Анализът на резултатите от проучванията през годините показва, че регистрираната ниска двигателна активност далеч не е продиктувана от липсата на създадени условия за спорт, а по-скоро в недостатъчното желание за занимания с физически упражнения и спорт.

Тук трябва да имаме предвид, че за спорт сред тази група може да се възприема и спортуването в часовете по физкултура в училище. С увеличаване на задълженията респективно намалява времето за такъв тип дейности. Това показва неустойчиво възприятие на младите хора спрямо въздействието на спорта⁹.

65 % от анкетираните млади отговарят, че в България има добри условия за спорт, а по-малък процент - 29 %, са на мнение, че условията не са добри.

По отношение на останалите характеристики на здравословния начин на живот положителни тенденции се наблюдават по отношение на пушенето на тийнейджърите на фона на политическите мерки относно употребата на тютюневи изделия, въведени през последните две десетилетия. Между 1999 г. и 2019 г. средните стойности на за ESPAD за употреба на цигари намаляват по отделните показатели: през целия живот (от 68 % за ESPAD и 78 % за България на 42 % за ESPAD и 50 % за България); настояща употреба (от 38 % за ESPAD и 50 % за България на 20 % за ESPAD и 32 % за България) и ежедневна употреба (от 24 % за ESPAD и 39 % за България на 10 % за ESPAD и 22 % за България). Въпреки че страната ни също следва тенденциите за намаляване на тютюнопушенето сред учениците, България е на второ място след Словакия по ранно започване на ежедневната употреба на цигари и на първо място по ежедневна употреба сред 16-годишните.

Проучването показва, че средно 1 от 6 ученици (17 %) съобщават, че са използвали незаконни наркотични вещества поне веднъж в живота си, като нивата варират значително в отделните страни, участващи в ESPAD (диапазон: 4,2 % - 29 %). Разпространението на употребата на незаконни наркотици през целия живот в тази група леко намалява от 2011 г. насам, въпреки че като цяло е стабилно през последните две десетилетия. България е една от страните, в които се наблюдава значително намаляване на употребата на някакво наркотично вещество поне веднъж в живота спрямо предишното проучване - от 30 % през 2015 г. на 19 % през 2019 г.

През 2012 г. едва 6 % споделят за себе си, че са взели участие в обучения и кампании по

въпросите на спорта, здравето, физическата активност и здравословния начин на живот. 31 % са попадали на такава информация, но не са участвали, а 56 % заявяват категорично, че не са търсили подобна информация.

ПО ПРИОРИТЕТ IV - ПРЕВЕНЦИЯ НА СОЦИАЛНОТО ИЗКЛЮЧВАНЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В НЕРАВНОСТОЙНО ПОЛОЖЕНИЕ:

Младите хора в неравностойно положение, както и тези, които напускат институциите поради променящата се непрекъсната ситуация, са в особено тежко положение. Проблем за тях е реализацията в живота. Причините са много, но най-често срещаните са предразсъдъците и негативното отношение на обществото, в частност и на работодателите. От значение е и липсата на интегрирана обществена среда, която би им осигурила равнопоставеност и възможности.

Най-високият риск от бедност или социално изключване през 2020 г. в ЕС е регистриран за младите хора на възраст 18 - 24 години (27,8 %), докато най-нисък риск е регистриран за хората на възраст 25 - 49 години (20,0 %). Между тези две възрастови групи рискът от бедност или социално изключване е 20,4 % за хората на възраст 65 и повече години и 22,2 % сред населението на възраст 50 - 64 години. Най-младата възрастова група, лица на възраст под 18 години, също е с относително висок риск (24,2 %) ¹⁰. България е на второ място след Румъния по дял на населението, което е в риск от бедност или социално изключване.

През 2020 г. почти една трета (34,7 %) от всички лица на възраст 18 и повече години с ниско ниво на образование (нива ISCED 0-2) в ЕС са били изложени на риск от бедност или социално изключване в сравнение с 10,5 % от хората в същата възрастова група с висше (високо) ниво на образование (нива ISCED 5-8). Съответният процент за хората със средно ниво на образование (нива ISCED 3-4) е 19,9 % ¹¹.

Анализът на данните от индикаторите ясно показва, че бедността е тясно обвързана с нивата на образование и икономическата активност на населението. ¹²

По отношение на предоставяните услуги (социални услуги за резидентна грижа) за млади хора от 15 до 29 г. в риск се отбелязва ръст при някои от тях. През 2012 г. в страната са функционирали 90 центъра за настаняване от семеен тип, докато през 2020 г. броят им е вече 267.

ПО ПРИОРИТЕТ V - РАЗВИТИЕ НА МЛАДЕЖКОТО ДОБРОВОЛЧЕСТВО:

В сравнение с други държави (в ЕС и извън него) младите хора, които полагат доброволен труд, у нас са малко. Причините за недостатъчното разпространение на доброволчеството у нас могат да бъдат търсени на различни места и са обусловени от редица фактори - възпитание в семейството, липса на традиции, недостатъчен ресурс за финансиране на инициативи, липса на достатъчна мотивация, социално-икономическо положение и материален статус на младите хора, недостатъчна информация за работата на неправителствените организации, липса на нормативна база и др.

Ключов въпрос по темата за развитие на доброволчеството, освен декларативните отговори за отношението към доброволчеството, е участието на младежите в дейности с благотворителна цел. Данните показват, че близо 47 % от младите хора са участвали с финансови дарения, включително sms-и (при 3,93 % за 2011 г.). Данните показват, че даренията чрез sms-и в голяма степен са основно средство за дарения и при младите хора. Така може да се направи изводът, че основната призма на доброволчество в България сред младите хора е свързано с дарение на парични средства и в много по-ниска степен - с друг вид дейност. 25 % са дарявали вещи или дрехи, като се забелязва, че жените са по-склонни да даряват дрехи и вещи от мъжете - 31 % на 18 %. Едва 15 % са участвали в доброволческа акция чрез труд. Сходни данни се регистрират и при предишни изследвания.

Висок е дялът на младите хора, които не са участвали в благотворителни акции - 38 %. Това са в най-голям дял младите във възрастовата категория 15 - 29 г. и младежи, живеещи в селата.

38 % от младите хора посочват, че са участвали в доброволческа дейност в България в

последните три години. Отново с увеличаването на възрастта се увеличава делът на участващите в такъв тип дейност. Видно е, че по-високата степен на образование създава друг тип социална отговорност и данните в много голяма част от въпросите показват именно това. 60 % от младежите не са участвали. Само 2 % от младежите са участвали в доброволческа дейност в чужбина.

Най-голям дял от младите хора биха се включили в доброволчески акции, насочени към социални дейности, при които се контактува с хора/деца в нужда. На второ място се подреждат дейности, свързани със защита на околната среда, а на трето - свързани с бедствия и аварии.

Данните еднозначно показват, че сред младежите има две групи хора: такива, които биха се включили ad hoc при необходимост в някаква доброволческа дейност, и младежи, които въз основа на областите на интереси трайно могат да бъдат ангажирани с доброволческа дейност.

В сравнение с данните от Годишния доклад за младежта за периода 2010 - 2012 г. положителната нагласа на младите хора в България към доброволчеството се запазва и в края на периода.

Ясно се очертава необходимостта от систематично и регулярно събиране на информация и проследяване на данните за младежкото доброволчество в страната от гледна точка на брой доброволци, видове доброволчески дейности и др.

ПО ПРИОРИТЕТ VI - ПОВИШАВАНЕ НА ГРАЖДАНСКАТА АКТИВНОСТ:

Данните за гражданската активност на младите хора в страната отчитат различните форми на участие в обществения живот. Според европейското изследване, проведено през 2019 г.¹³ сред 10 786 млади европейци, включително български младежи, четири от всеки десет (41 %) са участвали в студентски или младежки организации. Данните за българските младежи сочат, че 39 % от тях са участвали в студентски или младежки организации. С около 10 % (28 %) по-нисък е този дял на младите хора през 2010 г.

Като форма на участие 46 % от младите българи (38 % за ЕС) предпочитат публикуването на мнения по актуални въпроси в социалните мрежи, а 29 % (38 % за ЕС) участват в кампании, стачки или улични протести. 63 % от българските младежи (65 % за ЕС) се информират за актуални въпроси от социалните мрежи.

Анализът на мненията на младите европейци от проучването на Флаш Евробарометър "Изследване на Европейския парламент за младежта"¹⁴, проведено през месец юни 2021 г., в което са участвали 513 млади хора от България (18 156 от ЕС), ни дава обратна връзка за вижданията на младежката общност, според която приоритетно внимание следва да се обърне на три основни проблема:

- Справяне с бедността и неравенството - според 50 % от анкетираните от България (при 43 % за ЕС);
- Справяне с финансовата/политическата корупция - според 46 % от анкетираните български младежи (при 27 % за ЕС);
- Подобряване на здравето и благосъстоянието на населението - според 46 % от участниците от България (при 34 % за ЕС).

Запитани кои са трите най-ефективни начина, по които гласът им може да бъде чул от политиците, младите хора в България посочват следните отговори:

- Гласуване на местни, национални и европейски избори - 48 % от младите българи (41 % за ЕС);
- Участие в улични протести или демонстрации - 32 % от българските младежи (33 % за ЕС);
- Откриване или включване в подписки (на хартия или онлайн) - 30 % от младежите в България (30 % за ЕС).

Последното актуално проучване, проведено през 2020 г. по поръчка на ММС, показва, че делът на българските младежи, които не се интересуват от политика, е голям - 73 % (при 39 %, дали

такъв отговор през 2010 - 2011 г.). Едва 3 % са тези, които се интересуват в много голяма степен от политика, а 22 % по-скоро се интересуват. С увеличаване на възрастта се увеличава делът на младите, които имат интерес към политиката. Най-младите във възрастовата категория 15 - 19 г. в най-високи дялове не се интересуват от политика. Образователната степен също има значение за интереса към политиката - младите с висше образование в много по-големи дялове се интересуват от политика спрямо останалите.

Въпреки отчетените високи нива на незаинтересованост спрямо политическия живот младите хора декларират, че гласуват винаги или често.

Повишаването на избирателната активност сред младите хора е един от основните приоритети както на национално, така и на европейско ниво. Изследване на Флаш Евробарометър 478, проведено през 2019 г.¹⁵, показва, че 71 % от младите хора в България са участвали в избори на местно, национално или европейско ниво (при 72 % за ЕС 28). Релевантното изследване, осъществено през 2011 г.¹⁶, показва също висока активност на българските младежи на избори на местно, национално или европейско ниво (82 %) при среден % за ЕС (79 %).

ПО ПРИОРИТЕТ VII - РАЗВИТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА И СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ:

Повече от една пета от хората, живеещи в селските райони на ЕС, са изложени на риск от бедност или социално изключване.¹⁷

Докато нивото на ранното напускане на училище в големите български градове (5,9 %) е по-ниско от средните нива в гъсто населените градски региони в ЕС (9,8 %), то делът на младите хора, които не успяват да завършат средно образование в селските райони на страната, е непропорционално висок (26,2 %) през 2018 г. Тревожно висок е делът на ранно отпадащите от образователната система ромски деца - по данни на Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA) този дял достига 67 % през 2016 г.¹⁸

Сред рисковите фактори за отпадане от училище са икономическите затруднения, скритите разходи за образование, липсата на родителска подкрепа и/или интерес към образованието, ниските очаквания, свързани с образованието, слабото владеене на български език, детският труд, ранните бракове и др. Ниското качество на образованието в отделни училища също може да се разглежда като съществен рисков фактор - много изследвания директно обвързват качеството на училището и ранното напускане на образователната система.

Въпреки лекото увеличение на коефициента на икономическа активност в малките населени места и селските райони през последните години анализът на данните от областните администрации в страната, подадени за изготвянето на Отчета на Националната стратегия за младежта и годишните доклади за младежта, потвърждават изводите от предходни години там - обща тенденция към застаряване на населението и обезлюдяване, ограничените възможности за заетост по селата и малките градове, водещи до миграция, слаба икономическа перспектива и слаби възможности за възпроизводство на населението и трудовия потенциал. Нагласата за липса на перспектива и по-съществен напредък и развитие в по-малките населени места е основната причина за разпределението по местоживееене на младите хора в страната. Сред основните търсения за развитие са възможностите за получаване на добро образование в конкретното населено място.

В по-малките населени места се наблюдава и по-ограничен достъп до културни събития и институции. Културното и духовното израстване в тези райони се подпомага единствено от читалищата и действащите към тях библиотеки. Читалищата се превръщат в средища на информация, неформално обучение, културно израстване и гражданско участие. Те съхраняват традициите и културата в тези райони. Благодарение на тях младежите получават достъп до програми и проекти, касаещи младежките проблеми и начините за решаването им, тъй като има недостиг на доставчици на услуги за младите хора в тези райони.

В селата се регистрира най-голямо натрупване на малцинствени общности, което

определя в голямата си част техните възгледи, бит и начин на живот. Слабата интеграция на малцинствените общности е основният обяснителен модел затова защо по-трудно се реализират на пазара на труда, имат по-слаби компютърни умения и в сравнителен план процентът на неползващи интернет е най-голям. Малцинствените общности в България са често и социално маргинализирани, което дава съществено отражение при сравнението на малките населени места с големите. В селата младежите по-трудно задоволяват основни потребности именно заради социалното си положение и това на своите родители. Културните особености на ромската общност в България е и отговорът на въпроса защо в селата сравнително по-голяма част от младежите са женени/омъжени и имат деца.

ПО ПРИОРИТЕТ VIII - РАЗВИТИЕ НА МЕЖДУКУЛТУРНИЯ И МЕЖДУНАРОДНИЯ ДИАЛОГ:

Финансирането чрез Европейския съюз и други организации дава предпоставка за по-широко участие и включване на младите в международни обучения и програми.

В началото и в края на периода 2010 - 2020 г. се отчита сериозно завишение в броя на завършилите български младежи в чужбина. През учебната година 2010/2011 те са 10 219, докато през учебната 2020/2021 г. са се увеличили с около 70 %. Това показва както повишен интерес към образование в чужбина, така и предоставяне на повече възможности за това.

ПО ПРИОРИТЕТ IX - ПОВИШАВАНЕ РОЛЯТА НА МЛАДИТЕ ХОРА В ПРЕВЕНЦИЯТА НА ПРЕСТЪПНОСТТА:

През 2020 г. по данни на НСИ на отчет¹⁹ в детските педагогически стаи са водени 8899 малолетни и непълнолетни лица за извършени от тях противообществени прояви и престъпления. В сравнение с 2019 г. броят им намалява с 268, или с 2,9 %. В началото на периода, през 2010 г., броят им е бил 9438.

Непълнолетните лица от 14 до 17 г., които са извършители на престъпления, са намалели от 4829 през 2012 г. на 3408 през 2020 г. По данни от доклада на МВР за 2020 г. общо са установени 44 354 извършители на престъпления, 32,3 % от които са на възраст между 18 и 30 г. Непълнолетните лица (14 - 17 години), извършители на престъпления, са 8,3 %. В сравнение с предходната година се отчита намаление с 4 % на общия брой на установените извършители, като то е най-голямо при непълнолетните (13,4 %).²⁰

Обезпокоително е, че 38 % от общия брой осъдени лица през 2020 г. са млади хора от 14 до 29 години.

Особено рискови са младите хора, които не са ангажирани в образование, заетост и обучение и попадат в категорията NEETs (Not in Employment, Education and Training). Тези млади хора са изправени пред редица предизвикателства, включително увеличаване на риска от отпадане от училище, дългосрочна безработица, маргинализация и социално изключване. В риск са непълнолетните и заради безнадзорността (скитничеството и просията). Употребата на алкохол и наркотични вещества е също рисков фактор за девиантно поведение на младите хора.

По данни на МВР безконтролната употреба на алкохол и употребата на наркотични вещества налага търсене на средства за набавянето им. Вследствие на това се развива престъпна дейност, като грабежи, кражби от домове, противозаконно отнемане на МПС и др. Забелязва се увеличаване броя на децата и младите хора, употребяващи наркотични вещества, преди всичко марихуана и синтетични наркотици.

Не бива да се пренебрегват насилието и случайните сексуални контакти. Тревога будят данните за насилието в училищата и на улицата. Общуването в интернет също крие сериозни рискове за младите хора. Към причините за девиантно поведение на младите хора могат да се причислят и засилващата се агресия, нетолерантността в различните ѝ форми. Предпоставка за престъпления са и липсата на доверие към институциите и правоохранителните органи, което формира в младите хора и чувството за ненаказуемост. Влияние оказват също и социално-икономическите, личностните, социокултурните и социално-педагогическите фактори, негативното влияние на приятелската среда,

както и ниската правна култура и морал.

Профил на младите хора в страната

Младите хора представляват основен ресурс и имат структуроопределяща роля за развитието и бъдещето на всяко национално общество. Тази роля и актуалните демографски тенденции както в Европа, така и в България поставят младежта във фокуса на всяка публична политика. В този смисъл първият основен приоритет на младежката политика е проследяването на демографските характеристики на младежката група.

Статистическите данни показват неблагоприятна демографска тенденция - за последните 5 години по данни на НСИ младежите на възраст 15 - 29 г. в България са намалели със 140 081 лица, или с 12,5 %. Респективно това дава отражение и намалява, макар и с по-малко, техния дял в общата структура на населението от 15,8 % през 2016 г. на 14,24 % през 2020 г.

Структурата по пол е устойчива, не се наблюдават диспропорции, запазва се характерното за този възрастов диапазон разпределение по пол с лек превес на мъжете (51,2 % през 2020 г.).

Запазва се и делът на младежите в селата като цяло - между 25 - 26 %, като се забелязва интересна динамика по възрастови подгрупи - 15 - 19-годишните младежи на село са се увеличили с малко, за разлика от останалите две подвъзрастови групи (20 - 24-годишните и 25 - 29-годишните), които са намалели с повече от 10 %.

Населеното място е основният фактор на диференциация за условията и качеството на живот на младите хора, включително достъпът до качествено образование, неформалното обучение, а особен акцент младите хора слагат върху разнообразяването на ежедневието си. В столицата например над 75 % смятат, че могат пълноценно да се разнообразяват, докато 37 % от тези, които живеят в селата, са на същото мнение. Това, от своя страна, води до по-малкия дял на интересувашите се от наука и изкуство в малките населени места в сравнение с живеещите в столицата и областните центрове. Младежите в селата вземат книги от библиотеката и читалището по-често от връстниците си от големите градове и столицата, 13 % свалят от интернет безплатно електронни книги, само 5 % ходят на кино/театър. Данните показват също, че с увеличаване на доходите се увеличава делът на младите хора, които посочват, че могат да разнообразяват ежедневието си в населеното място, в което живеят. Необходими са активни мерки и действия за преодоляване на регионалните дисбаланси във всяка една от областите на политиките за младежта - заетост, образование, здравеопазване, здравословен начин на живот, достъп до информация и качествени услуги, възможности за творчески изяви, култура и др.

Статистическата прогноза на НСИ за следващия десетгодишен период очертава относително оптимистичен сценарий на стабилизиране на популацията около нивата на 2020 г.

Разпределение по подвъзрастов и групи и пол, брой

	2016 г.				2020 г.			
	15 - 19	20 - 24	25 - 29	общо	15 - 19	20 - 24	25 - 29	общо
Мъже	159 294	180 552	239 641	579 487	161 910	157 465	187 174	506 549
Жени	150 302	169 454	225 882	545 638	152 328	148 956	177 211	478 495
Общо				1 125 125				985 044

Разпределение по населено място, брой

	2016 г.				2020 г.			
	15 - 19	20 - 24	25 - 29	общо	15 - 19	20 - 24	25 - 29	общо
Градове	226 530	261 326	362 133	849 989	229 007	228 909	273 759	731 675
Села	83 066	88 680	103 390	275 136	85 231	77 512	90 626	253 369

Прогноза за брой млади хора 2020 - 2030 г. (НСИ, хипотеза за конвергентност)²¹

Възраст	2025 г.	2030 г.
15 - 19 год.	347 484	336 145
20 - 24 год.	315 447	351 685
25 - 29 год.	309 363	315 718
Общо	972294	1003548

Делът на NEETs (млади хора, които не учат, не работят и не се обучават) остава висок в сравнение със средните стойности за държавите от ЕС. През 2020 г. по данни на НСИ делът им в България във възрастовата група 15 - 24 години е 14,4 %²² спрямо 13,7 % за 2019 г. Вероятно увеличението на стойността на този индикатор през 2020 г. се дължи на последиците от пандемията на COVID-19.

Това налага тази група на младите българи да бъдат обект на специални мерки от страна на институциите, които да взаимодействат и да се допълват. В тази група делът на ромите е най-висок и като цяло образователната интеграция на младите роми е затруднена и остава сериозен проблем.

Недостатъчен интерес към областта на технологиите, техническите науки и математиката - 14 на всеки 100 младежи във възрастовата група 20 - 29 год. завършват висше образование в областта на технологиите, техническите науки и математиката при средна стойност за ЕС от 19 %. Един на всеки двама студенти в България завършва в областта на социалните науки, бизнес администрацията или правото в сравнение с един на всеки трима студенти в ЕС.²³

Неформалното обучение все още е с ниски нива на пробив сред младите хора. Отчита се много нисък дял на млади хора, които са участвали в неформално обучение - 8 % са участвали веднъж и 8 % са участвали няколко пъти. Трябва да се отбележи фактът, че част от младежите свързват допълнителната квалификация с финансови средства, което често е спирачка към по-сериозни стъпки за търсене на информация и включване в подобен тип курсове.²⁴

Ниските нива на самоинициативност или търсене на възможности за неформално обучение показват, че трябва да бъдат взети мерки към налагане на разбирането, че неформалното обучение дава много възможности - например, че позволява на хората да се справят с определени здравословни, личностни, когнитивни, емоционални, образователни или социални дефицити и че неформалното обучение чрез алтернативните пътища за учене и обучение повишава собствения

капацитет за справяне с реални или потенциални социални рискове в живота.

По отношение на интереса към обучение 49 % от младите хора считат, че теми, свързани със здравното образование (физическо и психическо), трябва да бъдат по-силно застъпени в училищата. Критичното мислене, медиите и демокрацията са също сред важните теми за 39 % от тях при 42 % за ЕС. Повече знания, свързани с предприемачество и финансовите умения, са необходими според 38 % от младежите в България, а използването на дигитални устройства и програмиране - за 36 % от тях (27 % за ЕС). Изменението на климата, околната среда и природосъобразното поведение е също сред основните теми, които вълнуват младежите и 33 % от тях смятат, че информацията в училищата по темата не е достатъчна.

Добър ефект на въздействие се измерва от секторните интервенции, насочени към младите хора, относно показателите на пазара на труда - коефициентът на младежка заетост се повишава, а младежката безработица намалява осезаемо.²⁵

Безработни лица по продължителност на безработицата и възраст

	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.
15 - 24 години	61,5	63,5	69,7	65,1	47,6	39,6	27,7	22,1	18,9	13,1
25 - 34 години	95,4	107	108,9	118,7	98,5	75,8	62,9	51,6	44,5	39,8

Национално представителното проучване на младежите отчита ниски нива на удовлетвореност по отношение на размера на заплащане, като това е и основна причина за смяна на работното място - 30 %. По-скоро негативна тенденция се отчита в кариерното ориентиране - близо половината не работят по специалността си, а едва около една трета са се реализирали успешно спрямо образованието си. Позитивна картина се отчита по отношение на оценка на възможностите за намиране на работа. Близо 50 % посочват, че са намерили лесно настоящата си работа. Запазва се висок дял на младите, които не са запознати с инициативи за професионално ориентиране и реализация. И занапред политиките за младежта следва да отчитат предизвикателства като осигуряване на възможности за заетост, която насърчава социалното включване на младежите, включително на тези в неравностойно положение.

Бавно развитие на дигиталните умения - към 2015 г. 54 % от младежите на възраст 16 - 24 год. разполагат с основни или над основните дигитални умения,²⁶ но българските младежи са на предпоследно място в Европейския съюз (ЕС) по дигитална грамотност към 2019 г. Сред държавите - членки на ЕС, Хърватия има най-висок дял на лицата на възраст от 16 до 24 години с основни или над основни цифрови умения (97 %), следвани от Естония, Литва и Холандия (и трите 93 %), както и Гърция (92 %). За разлика от тях най-ниските дялове са наблюдавани в Румъния (56 %), България (58 %), Италия (65 %), Унгария (68 %), Латвия и Люксембург (и двете 75 %).²⁷ За постигане на това ниво на успеха и благополучието на съвременния човек се изисква усилена работа с младежите в тази насока, предвид фактите за актуалното състояние в тази област - над 2/3 от младежите ползват интернет, над половината влизат в мрежата повече от 10 пъти на ден, а за повече от половината социалните мрежи са основен източник на информация. Тревожно е, че една трета от младите хора не могат да преценят кое е фалшива новина, близо половината от учениците в България не се съмняват в истинността на всяка публикувана информация.²⁸ В Европа 75 % от младите хора между

15 и 24 г. признават, че не могат да различат истини от неистини и истински от фалшиви новини.

По отношение на нивото на участие в доброволчески дейности национално представителното изследване за младежта през 2020 г. потвърждава, че 47 % са се включвали в доброволчески акции, но за съжаление основната част от тях посочват изпращането на дарителски съобщения като основна форма на доброволческо участие. Реално ангажирани с доброволчество чрез труд са едва 15 % от участниците в проучването. Както е характерно за доброволческата дейност по принцип, у нас жените с по-високо образование по-често се включват в доброволчески прояви за сметка на мъжете.

По отношение на гражданската активност данните от последните актуални проучвания показват, че делът на българските младежи, които не се интересуват от политика, е голям - 73 %. С увеличаване на възрастта се увеличава делът на младите, които имат интерес към политиката. Въпреки отчетените високи нива на незаинтересованост спрямо политическия живот, младите хора декларират, че гласуват винаги или често. Изследването на Евробарометър²⁹ показва, че 71 % от младите хора в България са участвали в избори на местно, национално или европейско ниво (при 72 % за ЕС28).

Налице е обаче предпоставка за продължаване и развитие на младежката работа в тази насока, основана на общата положителна нагласа - 68 % от младите хора смятат, че си струва човек да участва в доброволчески инициативи, като биха се мотивирали основно от такива, свързани с хора/деца в нужда, социални дейности, бедствия и аварии или в дейности по опазване на околната среда. Импулсът за добротворчество, усилен и от ситуацията у нас и по света, свързана с настъпилата пандемия от коронавирус през 2020 г., също е добра предпоставка в тази насока.

Младите българи остават с подчертано положително отношение към ЕС, като сред 18 - 29-годишните се регистрират най-позитивни нагласи към ЕС.³⁰

Сериозен напредък има по отношение интереса към участие сред българските младежи и реализиране на проекти по програмите на ЕС "Еразъм+" и "Европейски корпус за солидарност".

Година	Програма "Еразъм+"		Програма "Европейски корпус за солидарност"	
	Брой одобрени проекти	Финансиране (евро)	Брой одобрени проекти	Финансиране (евро)
2019 г.	624	41 865 658	76	1 811 381
2018 г.	462	35 577 387	31	1 095 810
2017 г.	383	32 017 664		
2016 г.	380	26 989 518		
2015 г.	352	25 273 359		

В началото и в края на периода 2010 - 2020 г. се отчита сериозно завишение в броя на завършилите български младежи в чужбина. През учебната година 2010/2011 те са 10 219, докато през учебната 2020/2021 г. са се увеличили с около 70 %. Това показва както повишен интерес към образование в чужбина, така и предоставяне на повече възможности за това.

Късно придобиване на битова автономност - българските младежи напускат дома на родителите си средно на 30 год., като мъжете живеят с родителите си до 32,1 год., а жените - до 27,6

Национално представителните изследвания за младежта 2018 и 2019 г. очертават като цяло наличие на дискриминационни нагласи сред младите хора - почти половината от младите хора смятат, че би било проблем деца със специфични нужди (психически и физически) да учат в едно училище с други деца. Останалите младежи посочват, че това за тях не би представлявало проблем. Положителните нагласи към различните по етнос са много по-силно изразени в малките населени места и в селата, отколкото в големите градове. По-високите нива на приемане на различните етноси в малките населени места се обяснява с близкото съжителство между българска, ромска или турска общност и т.н. При младите хора, които живеят в столицата, нивата на неприемане на хора от други общности са по-високи, като причината за това е липсата на информация и близост с тези общности.

Запазват се негативни тенденции, свързани с употребата на алкохол и цигари. По данни от националното представително проучване за младежта всеки четвърти младеж между 15 - 24 г. употребява твърд алкохол. Половината от младите хора в групата на 25 - 29-годишните употребяват алкохол. Всеки трети във възрастовата група 15 - 19 г. пуши цигари, а във възрастовата група 25 - 29 г. процентът е най-висок. Разпространението на тютюнопушенето сред 15-годишните момчета е второто най-високо в ЕС.³²

Един от трима от младите българи се занимава активно със спорт, като мъжете спортуват повече от жените. 65 % смятат, че в България има добри условия за спорт, а 29 % не споделят това мнение.³³ Младите хора от София и областните градове спортуват най-често във фитнес залите, а тези от малките населени места и селата - навън или въщи. С нарастване на възрастта делът на неспортуващите се увеличава значително.³⁴

Положителните тенденции по отношение на практикуването на спорт са изведени и в доклада на Евробарометър за спорта и физическата активност от 2018 г.³⁵

Търсенето на професионална помощ при наличие на психологичен проблем все още не е практика сред младите хора, при такава ситуация младите хора по-често търсят подкрепа и съвети първо от семейството и приятелите си. Съобщенията за случаи на инфектирани с ХИВ млади хора остават под средната стойност за ЕС.

Информираността по здравни теми като цяло, включително здравословен начин на живот и хранене, остава на непрофесионално ниво - преобладаващата част от младите хора търсят информация по интересуващите ги здравни въпроси сами и предимно в интернет. Частична

информация за здравето и здравословния начин на живот получават в часовете по биология и здравно образование в училище, както и ако участват в проекти или извънкласни инициативи със здравна тематика.

Изследванията също така показват недостатъчна информираност и ниско ниво на конкретни поведенчески практики за опазване на природата и околната среда. Въпреки декларирания респект към важността на екологичните проблеми само 6 % са направили големи промени в навиците си в последните 5 години, които да помогнат за опазването на околната среда. Опазването на околната среда и природата също така е една от най-предпочитаните области за участие в доброволчески дейности.

ВИЗИЯ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ПОЛИТИКАТА ЗА МЛАДЕЖТА 2021 - 2030 Г.

Способни, ангажирани и овластени млади хора, готови да развиват своя пълен потенциал и съзнателно да допринасят за развитието на Република България в контекста на европейското семейство и глобалния свят

Водещи принципи при изпълнение на стратегията

Младежката политика има хоризонтален характер и предполага целенасочена и активна координация с останалите секторни политики - за образование, заетост, култура, спорт, здравеопазване, социални услуги, регионално развитие, транспорт и т.н., които имат отношение към живота на младите хора в България на национално, регионално и местно ниво, както и последователно и устойчиво партньорство със социалните партньори и неправителствените организации, които работят в младежкия сектор.

Основните принципи, заложи при изпълнението на настоящата НСМ 2021 - 2030 г., се основават на разбирането, че политиката за младежта трябва да бъде:

Политика, основаваща се на потребностите на младите хора. Това предполага системно събиране и анализиране на статистически данни, данни от социологически проучвания и анализи на нагласите и потребностите на младите хора в България; използване на национални, европейски, международни и секторни изследвания за идентифициране на реалните проблеми с цел разработване на адекватни мерки и интервенции във всяка секторна политика, съчетани с целенасочен диалог с младите хора.

Политика, гарантираща равнопоставеност и приобщаване. Всяка секторна политика трябва да гарантира равнопоставен достъп до образование, заетост, здравни и социални услуги, цифрова инфраструктура, култура и спорт за всеки млад човек независимо от неговия пол, етническа принадлежност, местоживеене и социален статус и че младите хора със специфични потребности, в неравностойно положение или от уязвими групи трябва да бъдат подкрепени, приобщени и интегрирани в обществото.

Политика, насърчаваща участие и овластяване. Този принцип предполага предоставяне на възможности за качествено участие на младите хора във формирането, разработването, изпълнението и прилагането на младежките политики на национално, регионално и местно ниво.

Политика, съобразена с възрастови и регионални специфики. Обособяването на различни младежки възрастови групи и разработване на мерки, съобразени със спецификите в профила, потребностите и интересите на всяка възрастова група, е важна предпоставка за успешна политика. Мерките трябва да бъдат адаптирани и към регионалните специфики на населените места,

където живеят младите хора.

Политика, изпълнявана в сътрудничество. Партньорството, конструктивният и ефективен диалог с младите хора, неправителствените и младежките организации, с институциите на национално, регионално и местно ниво, със социалните партньори, академичната общност и бизнеса са ключов фактор за постигането на стратегическите цели на политиката за младежта.

Политика, която е многосекторна. Съгласуван и интегриран подход за работата на различните сектори в държавната администрация, които функционират във взаимодействие и изграждат ясен хоризонтален механизъм на координация за решаване на младежки проблеми и създаване на възможности.

При изготвянето на настоящата стратегия са застъпени основните принципи за работа на държавната администрация: законност, откритост и достъпност, отговорност и отчетност, ефективност, субординация и координация, предвидимост, обективност и безпристрастност, непрекъснато усъвършенстване на качеството. Основополагащи са и принципите: всеобхватност, партньорство, прозрачност, обратна връзка, приемственост на документите.

Разбирането и спазването на тези принципи е предпоставка за постигане на синергия в целите на различните секторни политики и реализиране на визията на НСМ 2021 - 2030 г.

Стратегически приоритети за периода 2021 - 2030 г.

Политиките за младежта на национално ниво в Република България се създават и реализират с цел осигуряване на благоприятни условия за подобряване качеството на живот на младите българи, за да се развиват те като пълноценни членове на обществото и двигатели на позитивна промяна.

В условията на решаване на редица предизвикателства пред младите хора, като влиянието на пандемията от COVID-19 върху образователния процес, ежедневието и психичното им здраве, задълбочаващите се социални различия и изменението на климата, от особена важност е да бъдат приложени устойчиви инструменти и механизми за подкрепа развитието на младите хора в страната.

В резултат на тези предизвикателства и в съответствие с предвидените мерки за изпълнение на приоритетите от Националната програма за развитие на България 2030, както и с насоките на стратегическите документи на Европейския съюз за развитие на младите хора през следващия 10-годишен период, политиката за младежта ще бъде насочена към:

- Подобряване на междуинституционалната координация в областта на младежката политика;
- Придобиване на опит и умения за приобщаване към ценностите на гражданското общество, науката, културата, изкуството, предприемачеството, здравословния начин на живот и спорта.

Стратегически приоритети 2021 - 2030 г.

- Приоритет 1: Насърчаване на неформалното обучение;
- Приоритет 2: Насърчаване на заетостта и подкрепата за млади хора, които не учат, не работят и не се обучават (NEETs);
- Приоритет 3: Насърчаване на ангажираността, участието и овластяването на младите хора;
- Приоритет 4: Развитие и утвърждаване на младежката работа в национален мащаб;
- Приоритет 5: Свързаност, толерантност и европейска принадлежност;
- Приоритет 6: Насърчаване на здравословен и природоопазващ начин на живот;
- Приоритет 7: Насърчаване на културата и творчеството сред младите.

Приоритет 1: Насърчаване на неформалното обучение

Неформалното обучение е устойчив подход за придобиване, утвърждаване и надграждане на ключови компетентности от младите хора. В синхрон с 8-ата Европейска младежка цел "Качествено учене за всички" настоящата стратегия акцентира върху нуждата от повишаване на достъпа на младите хора до качествено неформално обучение чрез разширяване на мрежата от доставчици и адаптиране и прилагане на стандарти за качество на НФО.

Отговорни институции - координатори: ММС и МОН.

Партньори за изпълнение на мерките: МТСП, МК, НАПОО, ЦРЧР, НСОРБ, областни управители, общини, неправителствени организации, младежки работници, училища, университети, младежки центрове и пространства, читалища, социални партньори, международни организации, бизнесът, научни организации и др.

Стратегическа цел 1.1: Повишаване на достъпа до неформално обучение за развитие на ключови компетентности			
Мерки/Дейности	Очаквани резултати	Индикатори	Източници на информация
Подкрепа за неформалното обучение чрез разширяване на мрежата от доставчици	Повишен дял млади хора, включени във форми на неформално обучение	Дял млади хора, включени и участвали в неформално обучение;	Национално представително ежегодно проучване
Насърчаване на участието на младите хора в неформално обучение и информално учене		Дял млади хора от малките населени места (малки градове и села), включени и участвали в неформално обучение	
Стратегическа цел 1.2: Повишаване на качеството на неформално обучение			
Мерки/Дейности	Очаквани резултати	Индикатори	Източници на информация
Адаптиране и насърчаване на прилагането на стандарти за качество	Адаптирани и внедрени стандарти за качествено неформално обучение	Брой стандарти за качество; Брой организации, които ги използват	Онлайн изследване сред организации, доставчици на неформално обучение
Създаване на инструменти за валидиране и разпознаване на умения, придобити в рамките на неформално обучение, информално учене и на резултати от учене чрез опит	Разработени и внедрени инструменти	Брой разработени и адаптирани инструменти; Брой млади хора, валидиращи умения през инструментите	Данни от системата, която поддържа инструментите

Приоритет 2: Насърчаване на заетостта и подкрепата за млади хора, които не учат, не работят и не се обучават (NEETs)

Младежката заетост продължава да бъде централен проблем пред младите хора в страната. Делът на младежи от групата NEETs (млади хора, които не учат, не работят и не се обучават) остава висок, а икономическото въздействие на пандемията от COVID-19 предполага допълнително влошаване на показателите в краткосрочен и средносрочен план. С оглед на динамичната социално-икономическа обстановка следва да бъдат приложени максимално широк обхват мерки, подкрепящи кариерно ориентиране, насърчаване на заетостта и обхващане на младите хора във форми на образование.

Отговорна институция - координатор: ММС и МТСП.

Партньори за изпълнение на мерките: ЦРЧР, НСОРБ, АСП, АЗ, НАПОО, областни управители, общини, неправителствени организации, младежки работници, училища, университети, младежки центрове и пространства, социални партньори, международни организации, бизнесът, научни организации и др.

Стратегическа цел 2.1: Насърчаване на заетостта на младите хора			
Мерки/Дейности	Очаквани резултати	Индикатори	Източници на информация
Осигуряване на възможности за обучение, за професионална квалификация и ключови компетентности съобразно търсенето на пазара на труда	Повишен коефициент на заетост в групата 15 - 29 години	Коефициент на заетост (15 - 29 навършени години)	Национален статистически институт
Насърчаване осигуряването на възможности за заетост, вкл. качествени платени стажове, стажуване и чиракуване на младежи в неравностойно положение	Понижен коефициент на безработица в групата 15 - 29 години	Коефициент на безработица (15 - 29 навършени години)	
Стратегическа цел 2.2: Насърчаване на включването в образование и заетост на млади хора, които не учат, не работят и не се обучават (NEETs)			
Мерки/Дейности	Очаквани резултати	Индикатори	Източници на информация
Насърчаване достигането и активирането на младежите от групата NEETs, вкл. чрез засилване на партньорствата на младежките организации с местни институции. Разработване и прилагане на услуги за социално включване на младежи от групата NEETs	Понижен дял младежи, попадащи в групата NEETs (Към 2019 г. младежите, попадащи в групата NEETs, са 16,7 %. Очакваният резултат към 2030 г. е те да бъдат 15	Дял на младежите (15 - 29 навършени години), които са незаети и неучастващи в образование и обучение	Национален статистически институт

	% (Национална програма за развитие България 2030)		
--	---	--	--

Приоритет 3: Насърчаване на ангажираността, участието и овластяването на младите хора

Стимулирането на ангажираността, качествено участие и овластяването на младите хора е съществена предпоставка за ефективността и пълноценното изпълнение на политиката за младежта. Осигуряването на качествено участие на младежите на всички нива на вземане на решения - местно, национално и европейско, е основополагащо за изграждането на демократичната култура и основни граждански компетентности и следва да бъде активно подкрепяно от държавната политика за младежта.

Отговорна институция - координатор: ММС.

Партньори за изпълнение на мерките: МОН, МТСП, МРРБ, ЦРЧР, НСОРБ, областни управители, общини, неправителствени организации, младежки работници, училища, университети, младежки центрове и пространства, социални партньори, международни организации, бизнесът, научни организации и други.

Стратегическа цел 3.1: Повишаване на нивото на гражданска ангажираност на младите хора			
Мерки/Дейности	Очаквани резултати	Индикатори	Източници на информация
Подкрепа и насърчаване на доброволчеството, както и регулиране на доброволческите дейности	Повишена информираност относно ползите от доброволчество; Повишено участие на млади хора в доброволчески инициативи и проекти	Дял млади хора, участващи в доброволчески инициативи и проекти; Дял на млади хора, информирани относно ползите за доброволчество	Национално представително ежегодно проучване
Ангажиране на неорганизираните младежи в различни форми на гражданско участие, доброволчество и младежки дейности	Повишена информираност на младите хора относно възможности за организирани форми и прекарване на свободното време;	Дял на младите хора, членуващи в младежки организации; Дял на млади хора, част от неформални групи	Национално представително ежегодно проучване

	Повишен брой млади хора, които членуват в младежка организация или са част от младежки неформални групи		
Насърчаване на обмяна на информация и сътрудничество между младежките организации, клубове и младите хора	Увеличен брой на организациите, работещи с млади хора	Брой организации, които работят с млади хора; Брой младежки организации	Национален регистър на организациите, които работят с млади хора
Стратегическа цел 3.2: Повишаване на нивото на овластяване и качествено участие на младите хора в процесите на вземане на решения на местно, национално и европейско ниво			
Мерки/Дейности	Очаквани резултати	Индикатори	Източници на информация
Насърчаване на партньорството за качествено младежко участие и овластяване в процесите на вземане на решения на местно ниво	Ефективно функциониращи консултативни младежки съвети във всички общини в страната; Качествено участие на младите хора в процесите за вземане на решения на местно ниво	Дял на общините с функциониращо КМС; Брой млади хора, членуващи в КМС; Ниво на удовлетвореност на младите хора от функционирането на КМС и от участието им в процесите на вземане на решения	Общински отчети по общински младежки програми; Отчети по изпълнение на общински план за младежта; Проучване и обратна връзка от младежите, членовете на КМС
Надграждане на съществуващите механизми за качествено младежко участие в процесите на вземане на решения на национално ниво	Създадени и усъвършенствани механизми за младежко участие при вземането на решения на национално ниво; Пълноценно включване на млади хора и младежки организации в процесите на вземане на решения на национално ниво	Брой млади хора, част от институционални механизми за вземане на решения на национално ниво; Ниво на удовлетвореност на младите хора от функционирането на националните механизми и от участието им в процесите на вземане на решения	Национално представително ежегодно проучване

Популяризиране и развитие на формите за участие в процесите за вземане на решения на европейско ниво	Повишена разпознаваемост на Диалога на ЕС по въпросите за младежта и младежките проблеми на ниво ЕС	Брой млади хора, запознати с европейските цели за младежта; Брой млади хора, участвали в дейности, част от Диалога на ЕС по въпросите за младежта; Брой младежки организации, участвали в дейности, част от Диалога на ЕС по въпросите за младежта	Национално представително ежегодно проучване; Запитване към организаторите на Диалога на ЕС по въпросите за младежта
--	---	--	---

Стратегическа цел 3.3: Осигуряване на подкрепяща среда за младежките организации и популяризиране на ползи от тяхната работа

Мерки/Дейности	Очаквани резултати	Индикатори	Източници на информация
Повишаване на капацитета и устойчивостта на младежките организации	Изготвени и разпространени насоки за създаване, функциониране и устойчивост на младежките организации; Повишен капацитет и устойчивост на младежките организации	Брой младежки организации, обхванати в дейности за повишаване на капацитета и устойчивостта	Онлайн проучване сред младежките организации
Повишаване на информираност за възможностите за финансиране на младежки проекти и оптимизиране на процедурите за кандидатстване	Надграждане на Национална информационна система за младежта; Повишен брой млади хора, участващи в младежки програми и проекти; Повишен брой младежки организации, изпълняващи проекти по младежки програми и проекти	Брой младежки организации, кандидатстващи за финансиране на младежки програми и проекти; Брой млади хора, включени в младежки проекти; Брой млади хора и младежки организации, които посещават НИСМ	Отчет по младежките програми и проекти Отчет за посещенията на портала за младежки дейности

Приоритет 4: Развитие и утвърждаване на младежката работа в национален мащаб

Европейският дневен ред за младежката работа, приет вследствие на 3-тата Европейска конвенция за младежка работа, подчертава необходимостта от предприемане на целенасочени стъпки в подкрепа на младежката работа. Посочена е необходимостта от създаване на национални експертни координационни механизми за развитие на младежката работа, както и нуждата от разширяване на обхвата и инструментариума на младежките работници чрез развитие и утвърждаване на иновативни форми на младежка работа.

Отговорна институция - координатор: ММС.

Партньори за изпълнение на мерките: МОН, МТСП, МРРБ, НАПОО, ЦРЧР, НСОРБ, областни управители, общини, неправителствени организации, младежки работници, училища, университети, младежки центрове и пространства, социални партньори, международни организации, бизнесът, научни организации и други.

Стратегическа цел 4.1: Създаване на механизъм за разпознаване и развитие на младежката работа и разпространението ѝ			
Мерки/Дейности	Очаквани резултати	Индикатори	Източници на информация
Създаване на междусекторен координационен механизъм за развитие и разширяване на обхвата на младежката работа	Функциониращ координационен механизъм за развитие на младежката работа	Брой заседания на координационния механизъм	Министерство на младежта и спорта
Подкрепа за разпознаването, развитието и утвърждаването на младежката работа като фактор за личностно, социално и професионално развитие на младите хора	Повишена информираност на младите хора за възможностите от младежка работа	Брой млади хора, обучаващи се в специалности "Младежки работник" и "Неформално обучение"; Брой младежки работници, трайно ангажирани с младежка работа	Справка от висши училища; Справка от НСИ
Стратегическа цел 4.2: Насърчаване на иновативни подходи в младежката работа			
Мерки/Дейности	Очаквани резултати	Индикатори	Източници на информация
Подкрепа за развитието на мобилна младежка работа	Разнообразен инструментариум на младежката работа с дигитални и други иновативни методи	Брой младежки организации, използващи дигитални и други иновативни форми на младежка работа	Онлайн проучване сред младежките организации
Насърчаване използването на дигитални инструменти в младежката работа			

Приоритет 5: Свързаност, толерантност и европейска принадлежност

Изграждането на толерантност, насърчаването на зачитането на правата на човека и демократичните принципи са основни елементи за борба с предразсъдъците, дискриминацията и различните форми на насилие сред младите хора. Стимулирането на чувството за принадлежност към ЕС чрез запознаването с принципите, структурата и функциите на институциите на Съюза са от първостепенно значение за възпитанието на пълноценни граждани с европейско самочувствие.

Отговорна институция - координатор: ММС.

Партньори за изпълнение на мерките: МОН, МТСП, ДАЗД, ЦРЧР, НСОРБ, областни управители, общини, неправителствени организации, младежки работници, училища, университети, младежки центрове и пространства, социални партньори, международни организации, бизнесът, научни организации и други.

Стратегическа цел 5.1: Насърчаване на социалното включване на младите хора от уязвими групи			
Мерки/Дейности	Очаквани резултати	Индикатори	Източници на информация
Подкрепа за проекти и инициативи, насочени към младежи от уязвими групи в риск от социално изключване	Намален дял на младежи, попадащи в риск от социално изключване	Дял на младежите в риск от социално изключване	Данни от организации, работещи с младежи от уязвими групи
Повишаване на информираността на младите хора във връзка с проблемите на младежите от уязвими групи	Повишено ниво на информираност на младите хора относно проблемите на младежите от уязвимите групи/младите хора в неравностойно положение	Дял на младежите, обхванати в информационни дейности	Данни от организации, работещи с младежи от уязвими групи
Стратегическа цел 5.2: Насърчаване на толерантност и ненасилие, превенция на агресия сред младите хора, включително и в онлайн пространствата			
Мерки/Дейности	Очаквани резултати	Индикатори	Източници на информация
Подкрепа на информационни кампании и младежки обучения, свързани с изграждането на толерантно поведение и противодействие на агресивното поведение и езика на омразата; Подкрепа на информационни	Повишена толерантност на младите хора; Повишени компетентности по отношение на демокрацията, правата на човека и върховенството на закона	Дял на младежите, демонстриращи толерантно поведение и отношение; Брой младежи, обхванати в дейности, насърчаващи толерантността и противодействие на езика на омразата;	Национално представително ежегодно проучване; Годишни доклади

кампании и младежки обучения, свързани с демокрация, права на човека и върховенство на закона		Брой дейности, насърчаващи толерантността и противодействие на езика на омразата; Брой млади хора, отстояващи демокрацията, върховенството на закона и правата на човека	
Насърчаване на партньорствата между институции и неправителствени организации, които работят за превенция и преодоляване на дискриминацията и насилието сред младите хора	Намалено ниво на виктимизация от връстници сред младите хора; Намален брой млади хора, засегнати от кибернасилие и онлайн тормоз	Брой млади хора, обект на насилие от връстници; Брой млади хора, жертви на кибернасилие и онлайн тормоз	Национално представително ежегодно проучване
Стратегическа цел 5.3: Засилване на чувство за принадлежността към ЕС и споделяне на европейските ценности			
Мерки/Дейности	Очаквани резултати	Индикатори	Източници на информация
Популяризиране на европейските ценности	Повишен дял на младежите с чувство за принадлежност към ЕС	Дял на младежите с чувство за принадлежност към ЕС	Национално представително ежегодно проучване
Подкрепа за инициативи, свързани със запознаване с дейността и принципите на ЕС и европейските институции	Повишено ниво на запознатост	Дял млади хора, обхванати от инициативи; Брой реализирани инициативи	Национално представително ежегодно проучване

Приоритет 6: Насърчаване на здравословен и природоопазващ начин на живот

Физическата активност сред младите хора излиза на преден план. Положителните тенденции по отношение на практикуването на спорт, изведени в доклад на Евробарометър за спорта и физическата активност от 2018 г., вървят ръка за ръка с усилията за създаването на условия за спортуване и наличието на адекватна, модерна и безопасна инфраструктура за това. Насърчаването на младите към практикуването му, както и към здравословния начин на живот, играят ролята на

солидна превенция срещу агресията и зависимостите. Видно е, че темите, свързани с опазването на околната среда, вълнуват младия човек. Разширяването на познанията по темата ще спомогне за формирането на отношение, навици и способност за реална промяна.

Отговорни институции - координатори: ММС, МЗ и МОСВ.

Партньори за изпълнение на мерките: МОН, ЦРЧР, НСОРБ, областни управители, общини, неправителствени организации, младежки работници, училища, университети, младежки центрове и пространства, социални партньори, международни организации, бизнесът, научни организации и други.

Стратегическа цел 6.1: Създаване на условия и насърчаване на младите хора към здравословен начин на живот, здравословно хранене, физическа активност и спорт			
Мерки/Дейности	Очаквани резултати	Индикатори	Източници на информация
Създаване на условия и насърчаване на физическата активност и спорта	Повишено ниво на физическата активност сред младите хора	Дял на младежите, практикуващи физическа активност повече от 30 минути среднодневно; Намаляване дела на младите хора, които не практикуват физическа активност	Национално представително ежегодно проучване
Повишаване на осведомеността по темите за здравословен начин на живот и здравословно хранене	Понижена употреба на тютюневи изделия, алкохол и психоактивни вещества сред младите хора	Дял на младите хора, употребяващи тютюневи изделия и алкохол; Дял на младежите, обхванати от дейности за превенция на зависимостите по НПИМД	Национално представително ежегодно проучване; Данни от ММС; Данни от МЗ; Други организации, като СЗО, Евростат
	Повишена осведоменост за здравословен начин на живот и здравословно хранене	Дял на младежите, обхванати в дейности, насочени към повишаване на осведомеността за здравословен начин на живот и здравословно хранене	Национално представително ежегодно проучване
Стратегическа цел 6.2: Превенция на проблеми, свързани с психичното здраве на младите хора			

Мерки/Дейности	Очаквани резултати	Индикатори	Източници на информация
<p>Повишаване информираността на младите хора за получаване на психологична подкрепа</p> <p>Осигуряване на достъп до услугата психологична подкрепа за младите хора</p>	<p>Повишено ниво на информираност по темата за психичното здраве;</p> <p>Повишена психологична подкрепа за младите хора</p>	<p>Брой млади хора, участвали в дейности, насочени към информираност по темата за психичното здраве;</p> <p>Дял на младежите, получили психологична подкрепа</p>	<p>Национално представително ежегодно проучване</p>

Стратегическа цел 6.3: Превенция на проблеми, свързани със сексуалното и репродуктивното здраве на младите хора

Мерки/Дейности	Очаквани резултати	Индикатори	Източници на информация
<p>Повишаване на информираността по темата за сексуалното и репродуктивното здраве на младите хора;</p> <p>Насърчаване използването и прилагането на методологии за здравно образование;</p> <p>Повишаване на достъпа и прилагането на съвременни методи за семейно планиране сред младите хора;</p> <p>Подкрепа за повишаване на родителските умения на младите родители</p>	<p>Повишени знания на младите хора по въпроси, свързани с ХИВ/СПИН, сексуално преносими инфекции и контрацепция;</p> <p>Повишени знания на младите хора за семейно планиране;</p> <p>Повишени знания на младите хора за развитие на родителските им умения</p>	<p>Дял на младите хора, които прилагат предпазни мерки за сексуалното си здраве;</p> <p>Дял на млади хора, обхванати от дейности по семейно планиране;</p> <p>Дял на млади хора, обхванати от дейности за развитие на умения за родители</p>	<p>Национално представително ежегодно проучване</p>

Стратегическа цел 6.4: Постигане на осъзната промяна в мисленето и поведението на младите хора по отношение на опазване на околната среда

Мерки/Дейности	Очаквани резултати	Индикатори	Източници на информация
<p>Разширяване на познанията на младите хора в областта на опазването на околната среда, включително индивидуалния им</p>	<p>Повишени познания на младите хора в областта на опазването на околната среда;</p> <p>Млади хора, ангажирани</p>	<p>Дял млади хора с повишено ниво на познания в областта на опазването на околната среда</p>	<p>Национално представително ежегодно проучване</p>
		<p>Дял на младежите,</p>	<p>Национално</p>

принос; Подкрепа за младежки проекти и инициативи, целящи формиране на знания, умения, нагласи и ангажираност с екологичните проблеми и тяхното решаване; Стимулиране и подкрепа на младежки доброволчески инициативи в областта на опазването на околната среда и формиране на устойчива екологична култура и поведение	с опазването на околната среда	взели участие в инициативи, насочени към опазването на околната среда	представително ежегодно проучване
	Увеличен брой на младежките инициативи в областта на опазването на околната среда и формиране на устойчива екологична култура и поведение сред младите хора за изграждане на екологично отговорни поколения	Брой младежки инициативи в областта на опазването на околната среда; Дял на младежите, взели участие в доброволчески инициативи в областта на опазването на околната среда	Национално представително ежегодно проучване

Приоритет 7: Насърчаване на културата и творчеството сред младите

Начинът на прекарване и осмисляне на свободното време е въпрос на жизнен стил, ценности и лични предпочитания, но и на финансови възможности и условия, които предоставя средата. Активното прекарване на свободното време чрез занимания със спорт, културни дейности, лично творчество, практикуване на хоби и т.н. е допълващо и стимулиращо личностното развитие. То дава възможност за повишаване на уменията и компетентностите, разширяване на интересите, формиране на трайни позитивни навици, които остават и напред във времето. Културният живот до голяма степен е обусловен от възможностите, които се представят от населеното място.

Отговорни институции - координатори: ММС и МК.

Партньори за изпълнение на мерките: МОН, МТСП, НСОРБ, областни управители, общини, неправителствени организации, младежки работници, училища, университети, младежки центрове и пространства, читалища, социални партньори, международни организации, бизнесът, научни организации и други.

Стратегическа цел 7.1: Повишаване на достъпа до култура и нивото на културно участие на младите хора			
Мерки/Дейности	Очаквани резултати	Индикатори	Източници на информация
Насърчаване на мобилността на младежките творчески трупи и подкрепа за мобилни форми на изкуство и култура	Повишен интерес на младите хора към културни събития и развитие на творческия им потенциал;	Дял на млади хора, участващи в организирани творчески дейности; Дял на млади хора,	Национално представително ежегодно проучване

Подкрепа за разработването и изпълнението на услуги за свободното време на младите хора, насърчаващи културно участие	Повишен достъп на младите хора до творчески продукти	потребители на културни продукти и посещаващи културни мероприятия	
Стратегическа цел 7.2: Насърчаване на лични творчески умения			
Мерки/Дейности	Очаквани резултати	Индикатори	Източници на информация
Подкрепа на дейности и инициативи за повишаване на личните творчески умения на младите хора	Увеличен дял млади хора, участващи в творчески дейности	Дял на млади хора, практикуващи творческо хоби в свободното време	Национално представително ежегодно проучване
Популяризиране и подкрепа на дейностите на младежки пространства, центрове, зони, творчески колективи и организации, работещи за младежко включване в културния живот			

Очаквани резултати от изпълнението на стратегията

Очакваните резултати от изпълнението на стратегията са следните:

- Увеличен брой на младите хора, възползвали се от предлаганите качествени формални и неформални методи и възможности за обучение;
- Увеличен брой на младите хора, включени в практики и стажове за професионално развитие и включване в пазара на труда;
- Понижен брой на младите хора, попадащи в групата NEETs;
- Повишена ангажираност на младите към обществените въпроси и участието им в процесите на вземане на решение на местно, национално и европейско ниво;
- Повишен брой на младите хора, участващи в доброволчески инициативи и младежки организации;
- Повишена толерантност на младите хора и намаляване случаите на агресия, насилие и дискриминация сред тях;
- Увеличен дял (%) на приобщените пълноценно в обществото млади хора в неравностойно положение и от уязвими групи;
- Повишена информираност сред младите хора относно дейността и принципите на Европейския съюз;
- Намален брой на засегнатите млади хора от кибернасилие и онлайн тормоз;
- Повишен дял (%) на младите хора с изградени трайни навици за здравословен начин на живот, физическа активност, здравословно хранене и балансирано емоционално състояние;

- Повишени знания на младите хора по въпроси, свързани със сексуално преносими инфекции, контрацепция и семейно планиране;
- Повишена екологична култура и формирано екологично поведение при младите хора;
- Повишен интерес на младите хора към културни събития и развит творчески потенциал;
- Запазен или увеличен брой на активните млади хора в България. Намален дял на младите хора, които планират трайно да променят местоживеенето си;
- Увеличен брой на НПО и организирани млади хора, участващи в процеса на правене на политика за младежта. Повишена активност на организациите и младежите;
- Повишен дял (%) на младите хора, активно участващи на пазара на труда и трайно заети вследствие от допълнителни възможности за подобряване на уменията;
- Увеличен брой младежки работници и повишено качество на младежките услуги;
- Повишена активност на младите хора, включително и за участие в доброволчески дейности;
- Подобро общо състояние на младите хора (здравословно, икономическо, социално).

Осъществяването на визията на Националната стратегия за младежта (2021 - 2030) ще постигне следното:

Младите хора през 2030 г. имат европейско самочувствие, добри професионални, социални и граждански умения, отстояват демократичните ценности и правата на човека, участват активно в обществените процеси и са способни да вземат важни решения за себе си, общността и държавата.

Младежките организации през 2030 г. притежават необходимия капацитет и устойчивост за пълноценно участие в планирането, изпълнението и мониторинга на политики за младежта и са разпознати като пълноправен партньор на институциите при провеждане на държавната политика за младежта.

Младежката политика през 2030 г. адресира актуалните проблеми на младите хора с целенасочени и последователни действия и създава възможности за развитие на пълния потенциал на младите хора.

ФИНАНСИРАНЕ

Финансирането на дейностите на настоящата стратегия ще се осъществява приоритетно чрез предвидените в чл. 7 от Закона за младежта програми за младежта и посредством общинските програми за младежта в изпълнение на чл. 15, ал. 5 от Закона за младежта в рамките на определените бюджети на отговорните първостепенни разпоредители с бюджет за съответната година.

Средства могат да бъдат осигурени и чрез проектно финансиране от действащи европейски фондове, програмите "Еразъм+" и "Европейски корпус за солидарност", други програми на Европейския съюз, Съвета на Европа и други източници.

Финансирането за мерки, попадащи в обхвата на други ведомства, се осигурява в рамките на средствата, планирани по бюджетите на съответните отговорни институции чрез държавния бюджет.

Детайлното планиране на обема на необходимите финансови средства по съответните мерки и дейности за постигане на заложените резултати и стратегически цели ще бъде осъществявано на годишна база чрез годишните планове за изпълнение на стратегията, които се

приемат от Министерския съвет съгласно чл. 6 от ЗМ.

МЕХАНИЗЪМ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ, ОЦЕНКА И АКТУАЛИЗАЦИЯ

Изпълнението на публични политики и тяхната ефективност и ефикасност следва да се базира на обективни факти и доказателства. С оглед хоризонталния характер на политиката за младежта в изпълнението на настоящата стратегия са изрично посочени всички институции и ведомства, отговорни за реализирането на съответните мерки. С цел пълноценна оценка на въздействието на прилаганите политики досегашният механизъм за мониторинг следва да бъде допълнен с възможността за измерване на приноса на гражданския сектор в изпълнението на заложените приоритети и стратегически цели, мерки и дейности. Органите на местната власт, представителите на гражданския сектор, на академичните среди, социалните партньори са сред идентифицираните заинтересовани страни, от които се очаква също активна роля и подкрепа за реализацията на стратегията.

Индикатори

Мониторингът на състоянието на младите хора в страната ще се осъществява чрез проследяване на индикаторите, заложи в стратегията, както и допълнителни такива, предвидени в годишните планове за младежта, дефинирани на базата на текущите постигнати резултати от изпълнението на заложените мерки.

По отношение на необходимата информация основен източник следва да са данните, налични от Националния статистически институт и Евростат, които могат да послужат като източник на информация за проследяване на индикаторите. Планирани са и целеви изследвания за целите на мониторинга, които да допълнят необходимата информация, която излиза извън обхвата на данните, събирани от НСИ и Евростат.

По отношение на честотата на измерване за всички индикатори ще бъде установена базова линия в началото на периода и се планира ежегодно измерване на индикаторите на база отчетите за изпълнение на годишните планове за младежта.

Годишните отчети за изпълнение на плановете за действие и докладите за младежта ще предоставят информация за изпълнението, резултатността и ефективността на провежданата политика чрез анализ на заложените в плановете индикатори и степента на тяхното изпълнение.

С цел прецизиране на планираните интервенции и унифициране на подхода на планиране Министерството на младежта и спорта ще изработи методически указания за планиране и отчитане на конкретните дейности в изпълнение на годишните планове за младежта на национално и местно ниво.

Механизмът за отчитане на изпълнението ще се основава на обобщаване на информация, предоставена от централните държавни власти, отговорни за изпълнението на секторните политики, както и от общините, на база на планираното и изпълнение на програмите, схемите, проектите, кампаниите и инициативите, включени в плановете за действие в изпълнение на стратегическия документ.

Измененията в социално-икономическото положение на младежта и изпълнението на приоритетите и целите на стратегията през годината се излагат в годишен доклад за младежта съгласно чл. 5 от ЗМ. Докладът се одобрява от Народното събрание по предложение на Министерския съвет.

Междинен и окончателен преглед на изпълнението и актуализация

Динамичното развитие на политиките за младежта изисква предвиждане на ефективен механизъм за оценка на въздействието и ефективността на прилаганите интервенции и своевременна актуализация на стратегическата рамка. Този механизъм следва да се базира на анализ на данните и тенденциите, изложени в годишните доклади за проследяване на въздействието на стратегията.

Не по-късно от шестата година от изпълнението на стратегията ще бъдат извършени междинен преглед и оценка. С оглед постигане на по-добро качество на предложенията и по-добро насочване на предлаганите действия междинният преглед има за цел да направи оценка на постигнатите към момента резултати и да установи дали има необходимост от преразглеждане, допълване или отпадане на цели или мерки, както и по-активното включване на заинтересованите страни в процеса по оценката и наблюдението.

Междинният преглед включва оценка на въздействието на стратегията, която изследва съотношението между формулираните приоритети и постигнатите междинни резултати, както и оценка на степента на синхронизация с националната и европейската рамка в областта на политиките за младежта. Междинният преглед съдържа и анализ на индикаторите за проследяване на степента на изпълнение на заложените стратегически цели.

В последната година на действие на стратегията ще се извърши оценка на ефекта от изпълнението на стратегическия документ, която следва да бъде завършена до края на второто тримесечие. Окончателният преглед ще послужи като основа за планиране на бъдещата политика за младежта през следващия период.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От съществено значение за изпълнението и постигането на заложените приоритети и стратегически цели на Национална стратегия на младежта 2021 - 2030 г. е сътрудничеството и партньорството на всички пряко ангажирани институции на национално, регионално и местно ниво с представителите на неправителствените организации и младите хора. Ангажираността, активното участие на младежите и включването им в етапите на създаване, изпълнение, мониторинг и оценка на политиките са от ключово значение за постигане на ефективност, ефикасност, въздействие и устойчивост на провежданата политика за младежта.

---

¹ Данни на Евростат, юни 2013 г.

² European Union Agency for Fundamental Rights, EU MIDIS II 2016.

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX:52010DC2020>.

⁴ Национална стратегия за учене през целия живот.

⁵ Евростат 2021, Employment - annual statistics - Statistics Explained (europa.eu).

⁶ <https://monitorstat.nsi.bg/bg/Indicators?groupId=361c9bdb-fa8f-4c0d-b298-29cbc5bb52ab>.

⁷ Eurostat - Data Explorer (europa.eu).

⁸ Доклади за младежта 2010 - 2020 г.

⁹ Социологическо проучване на ТРЕНД, поръчано от ММС.

¹⁰ Евростат 2020 Условия на живот в Европа - бедност и социално изключване 2020 - (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_poverty_and_social_exclusion#Poverty_and_social_exclusion).

¹¹ Евростат 2020 Условия на живот в Европа - бедност и социално изключване 2020 - (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_poverty_and_social_exclusion#Poverty_and_social_exclusion).

¹² Отчет за изпълнението на Плана за действие за изпълнение на Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020.

¹³ European Commission (2019) Flash Eurobarometer 478, <https://www.kantarpublic.com/download/documents/155/Flash+Eurobarometer+-+Views+of+young+people.pdf>.

¹⁴ report.pdf (europa.eu).

¹⁵ European Commission (2019) Flash Eurobarometer 478, <https://www.kantarpublic.com/download/documents/155/Flash+Eurobarometer+-+Views+of+young+people.pdf>.

¹⁶ Изследване на Флаш Евробарометър "Младежта в движение", реализирано през м. февруари 2011 г.

¹⁷ Евростат 2020. Условия на живот в Европа - бедност и социално изключване 2020: (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_poverty_and_social_exclusion#Poverty_and_social_exclusion).

¹⁸ European Union Agency for Fundamental Rights, EU MIDIS II 2016.

¹⁹ Съгласно чл. 26, ал. 1 от Правилника за детските педагогически стаи малолетните и непълнолетните се водят на отчет за срок от 2 години, след което се снемат от отчет, ако през този период не са извършили повторно противоправни деяния.

²⁰ Доклад на МВР за 2020 г.

²¹ НСИ

²² Данни на НСИ за 2021 г.

²³ Мониторингов доклад за образованието, 2019 г.

²⁴ Данни от Национално представително социологическо проучване на агенция "ТРЕНД", извършено през 2021 г. по поръчка на ММС.

²⁵ НСИ

²⁶ PISA 2015

²⁷ ЕВРОСТАТ

²⁸ Център за развитие на медиите, Проучване на медийната грамотност на 642 ученици между 15 и 19 год. в 10 училища в страната.

²⁹ European Commission (2019) Flash Eurobarometer 478, <https://www.kantarpublic.com/download/documents/155/Flash+Eurobarometer+-+Views+of+young+people.pdf>

³⁰ Изследване на социологическа агенция ТРЕНД "Нагласи към ЕС и евроизборите" (6 - 13.03.2019)

³¹ ЕВРОСТАТ

³² Данни от Европейския център за мониторинг на наркотиците и наркоманиите (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction), Европейски доклад за наркотиците/Тенденции и развития/2018 г.

³³ Национално представително проучване на агенция "ТРЕНД", извършено по поръчка на ММС през 2021 г.

³⁴ Годишен доклад за младежта за 2019 г.

³⁵ Eurobarometer on Sport and Physical Activity, 2018